

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ГЕОГРАФІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

УХВАЛЕНО

Рішенням кафедри загальної та
регіональної географії

Протокол № 8 від 27 лютого 2020 року

Загальна інформація про дисципліну

Назва дисципліни	Географічне краєзнавство
Викладач	Данильченко Олена Сергіївна
Профайл викладача	https://pgf.sspu.edu.ua/kolektyv-kafedry
Контактний тел.	(0542) 685932
E-mail:	zavgeogr@gmail.com
Сторінка курсу в Moodle	
Консультації	Консультації проводяться у вівторок о 12:30 год.; групові або одноосібні. Також можливі он-лайн консультації через інтернет ресурси. Для погодження часу он-лайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача або дзвонити.

Анотація до дисципліни

Навчальна дисципліна «Географічне краєзнавство» є важливою у системі підготовки фахівців - географів, так як формує у студентів розуміння геопросторових особливостей географічного краєзнавства та ознайомлює студентів з суспільно-територіальним комплексом території рідного краю. Предметом вивчення навчальної дисципліни є особливості географічного положення, природи, господарства рідного краю, його історії заселення та дослідження, демографічної ситуації, особливості розміщення населення, екологічної ситуації регіону, природно-заповідного фонду. Курс базується на системі знань, отриманих раніше з таких дисциплін, як геологія, загальне землезнавство, географія ґрунтів з основами ландшафтознавства, історія України, фізична географія України, економічна географія України, рекреаційна географія та ін.

Мета і завдання дисципліни

Мета дисципліни: встановлення сутності та теоретико-методологічних засад географічного краєзнавства, ознайомлення студентів з суспільно-територіальним комплексом території рідного краю, який характеризується сукупністю природних ресурсів, населених місць і природоперетворювальних об'єктів.

Завдання курсу:

- визначення сутності, функцій, об'єктно-предметного поля географічного краєзнавства,
- розкриття місця географічного краєзнавства в системі національного краєзнавства;
- обґрунтування періодизацію географічного краєзнавства;
- встановлення основних етапів історії розвитку географічного краєзнавства;

- складання типового плану вивчення краю в цілому та окремих географічних краєзнавчих об'єктів;
- розроблення програми і методики вивчення конкретних географо-краєзнавчих об'єктів;
- встановлення особливості природи рідного краю та проблем охорони;
- виявлення особливості історії заселення рідного краю;
- розкриття особливості соціально-економічного розвитку краю.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- понятійний, категоріальний апарат та основні смислові значення географічного краєзнавства;
- історію виникнення та закономірності розвитку географічного краєзнавства;
- програму вивчення рідного краю;
- типові плани вивчення природних та соціально-економічних географо-краєзнавчих об'єктів;
- характерні риси ландшафтів рідного краю;
- особливості історії заселення рідного краю;
- особливості соціально-економічного розвитку краю.

вміти :

- працювати з краєзнавчою документацією,
- збирати, обробляти, зберігати та застосовувати географо-краєзнавчу інформацію;
- визначати стан вивчення рідного краю та ролі місцевих краєзнавців у розвитку краєзнавчих досліджень;
- складати типовий план вивчення краю в цілому та окремих географічних краєзнавчих об'єктів;
- розробляти програму і методику вивчення конкретних географо-краєзнавчих об'єктів;
- проводити географо-краєзнавчі дослідження своєї місцевості;
- аналізувати особливості природи рідного краю та проблем охорони;
- визначати основні етапи історії заселення рідного краю та проблеми сучасної демографічної ситуації;
- характеризувати особливості розвитку економіки рідного краю;
- визначати туристсько-краєзнавчі можливості рідного краю.

Формат дисципліни

Ознаки дисципліни	
Рік вступу	2017
Освітній ступінь	бакалавр
Курс навчання	4
Семестр	7
Формат курсу	очний
Обов'язкова /вибіркова	вибіркова

Кількість кредитів/годин	5/150
Кількість розділів	2
Форма контролю	залік
Лекції	26
Лабораторні заняття	24
Консультації	4
Самостійна робота	96

Тематичний план вивчення дисципліни

Розділ 1. Концепційно-теоретичні засади географічного краєзнавства.

Тема 1. Географічне краєзнавство: об'єкт, предмет, основні завдання та теоретико-методологічні засади. Сутність географічного краєзнавства, взаємозв'язок з іншими дисциплінами. Місце географічного краєзнавства в системі національного краєзнавства. Об'єкт і предмет географічного краєзнавства. Зміст географічного краєзнавства. Структура географічного краєзнавства та методики його викладання й організаційні форми. Основні джерела і методи дослідження. Зв'язки географічного краєзнавства та методики його викладання з іншими науками. Функції географічного краєзнавства. Завдання географічного краєзнавства на сучасному етапі.

Тема 2. Історичні аспекти розвитку географічного краєзнавства. Етапи еволюції географічного краєзнавства: витоки (зародження), становлення, утвердження. Перший етап: V-IV ст. до н.е. – середина XVII ст. – витоки або стихійно-описовий період. Найдавніший, античний та середньовічний періоди. Другий етап: друга половина XVII ст. – середина XIX ст. – початки зародження українського географічного краєзнавства. Анкетно-описовий, експедиційний та статистичний періоди. Третій етап: друга половина XIX – початок XX ст. – становлення організаційних форм краєзнавства в умовах тоталітарної системи. Наукові школи, центри, напрями географічного краєзнавства України (кінець XIX — 30 і роки XX ст.). Четвертий етап: 30-80-ті роки XX ст. – час складних трансформацій географічного краєзнавства в умовах тоталітарної системи. П'ятий етап: кінець 80-х рр. XX ст. – початок XXI ст. – утвердження географічного краєзнавства як наукової дисципліни в умовах державної незалежності України.

Тема 3. Методи та організація географо-краєзнавчих досліджень на місцевості. Географо-краєзнавча робота в системі шкільної географічної освіти. Підходи та прийоми вивчення своєї місцевості. Напрями вивчення рідного краю. Основні форми туристсько-краєзнавчої роботи. Методи досліджень. Основні етапи та організація дослідження своєї місцевості. Типові програма вивчення краю. Дослідження на місцевості: геологічні, гідрологічні, геоморфологічні, метеорологічні, гідрологічні, ґрунтові, геоботанічні, зоогеографічні, фенологічні дослідження, дослідження природно-територіальних комплексів.

Розділ 2. Географо-краєзнавче вивчення своєї місцевості

Тема 4. Вивчення природних географо-краєзнавчих об'єктів своєї місцевості. Географічне положення. Природні умови і ресурси. Рельєф, геологічна будова і корисні копалини. Клімат і внутрішні води. Ґрунти, рослинність і тваринний світ. Природні комплекси (ландшафти). Еколого-географічні проблеми своєї місцевості. Вивчення проблем охорони природи краю.

Тема 5. Вивчення сучасної демографічної ситуації та історико-культурних об'єктів своєї місцевості. Вивчення історико-географічних особливостей формування території. Вивчення історії заселення краю та проблеми сучасної демографічної ситуації. Вивчення особливостей формування розселення населення та його національного складу. Вивчення освітньо-культурного комплексу своєї місцевості. Вивчення культури та мистецтва краю. Вивчення пам'яток архітектури. Топонімічні краєзнавчі дослідження.

Тема 6. Вивчення соціально-економічних об'єктів своєї місцевості. Вивчення основних етапів розвитку господарства рідного краю. Програма дослідження сучасного стану розвитку господарства: промислові підприємства, колективні та індивідуальні господарства та ін. Вивчення промисловості: назва і місце знаходження підприємства; історія і причини його виникнення в даному населеному пункті; динаміка виробництва продукції та її асортимент; чисельність зайнятих в основному і допоміжних виробництвах; ефективність і рентабельність виробництва; основні і допоміжні види сировини; відходи виробництва та їх використання; проблеми і перспективи розвитку. Вивчення сільського господарства: назва господарства, час його виникнення та зміни, що сталися після його заснування; географічне положення відносно найближчих міст і шляхів сполучення; загальну кількість, склад і розселення населення, забезпеченість трудовими ресурсами та їх використання; загальні відомості про механізацію, агротехніку, організаційну структуру і спеціалізацію виробництва; основні дані про розвиток тваринництва і рослинництва; дані про прибуток і рентабельність господарства і перспективи його розвитку.

Тема 7. Особливості геопросторової організації краєзнавчо-туристичного комплексу рідного краю. Оцінка рекреаційних ресурсів області. Особливості природи та населення в межах адміністративних одиниць регіону. Компонентна структура територіально-рекреаційного комплексу регіону. Розвиток сучасних видів туризму: пізнавальний, (культурно-розважальний), діловий, етнічний, релігійний, спортивний, рекреаційний туризм, навчальний та екологічний туризм. Розвиток зеленого та сільського туризму в регіоні. Кластеризація туристсько-рекреаційного комплексу. Об'єкти природно-заповідного фонду області: біосферні заповідники, національні природні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, дендрологічні парки. Історико-культурні туристичні ресурси. Музеї. Пам'ятки архітектури: оборонні споруди, культові та світські. Пам'ятки

монументального мистецтва. Пам'ятки та пам'ятні місця історичних подій. Пам'ятки видатним людям.

Політика дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни потребує: виконання тестових завдань, самостійної роботи; підготовки до лабораторних занять; роботи з інформаційними джерелами, опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури.

Підготовка та участь у лабораторних заняттях передбачає: ознайомлення з програмою навчальної дисципліни, питаннями, які виносяться на заняття з відповідної теми; вивчення конспекту лекцій, а також позицій, викладених у підручниках, монографічній та іншій науковій літературі тощо.

Результатом підготовки до заняття повинно бути змістовне володіння здобувачем вищої освіти матеріалом теми, якій присвячено відповідне заняття, а саме знання: понятійно-термінологічного апарату дисципліни; володіння знаннями теоретичних запитань кожної теми та вміння використання їх на практиці. Розв'язання практичних завдань повинно як за формою, так і за змістом відповідати вимогам, що висуваються до вирішення відповідного завдання, свідчити про його самостійність, відсутність ознак повторюваності та плагіату.

На лабораторних заняттях присутність здобувачів вищої освіти є обов'язковою, важливою також є їх участь в обговоренні всіх питань теми. Забороняється запізнюватись на навчальні заняття та пропускати їх без поважних причин. Пропущені заняття мають бути відпрацьовані на консультаціях. Це ж стосується й студентів, які не виконали завдання або показали відсутність знань з основних питань теми. Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися до учасників процесу навчання, бути зваженим, уважним та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів навчального процесу. Під час контрольних заходів забороняється використовувати джерела інформації, усні підказки, письмові роботи інших осіб, друковані книги, методичні посібники, телефони, планшети. Забороняється користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням.

Академічна доброчесність

Академічна доброчесність. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел списування, втручання в роботу інших студентів становлять приклади можливої академічної недоброчесності. Неприпустимо надавати для оцінювання письмову роботу, підготовлену за участю інших осіб. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Система оцінювання та вимоги

Поточний контроль навчальних досягнень здійснюється протягом семестру на лабораторних заняттях. Результати (кількість набраних балів) фіксує викладач.

Використовуються такі форми поточного опитування: усна відповідь за лекційними матеріалами, тестування, контрольна робота з відкритими питаннями, заслуховування повідомлень студента з довідковою інформацією, реферати, створення презентації з її обов'язковим показом та повідомленням, участь у обговоренні питань для контролю знань на лабораторних заняттях.

Поточний контроль відображає поточні навчальні досягнення студента в освоєнні програмного матеріалу дисципліни і спрямований на необхідне корегування самостійної роботи студента. Сюди входить: методи усного контролю – бесіда, розповідь, доповідь студента, роз'яснення, відповіді на запитання. Усний контроль проводиться майже на кожному занятті в індивідуальній, фронтальній або комбінованій формі. Викладач розробляє чіткі критерії оцінювання всіх видів навчальної роботи у комплексному контролі знань, доводить їх до відома студентів на початку вивчення навчальної дисципліни. Результати поточного контролю є складовою визначення підсумкової оцінки і враховуються при визначенні підсумкової оцінки з даної дисципліни. До поточного контролю також відноситься виконання практичних завдань, бали за які враховуються у підсумкову оцінку.

При контролі виконання завдань, які винесені для самостійного, опрацювання, оцінці підлягають: самостійне опрацювання тем в цілому чи окремих питань; вміння застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань; написання рефератів; підготовка доповідей, презентацій тощо. Результати самостійної роботи фіксуються в журналі обліку роботи викладача. Бали, набрані студентом за виконання завдань з самостійної роботи, додаються до суми балів, набраних студентом з інших видів навчальної роботи з дисципліни.

У кінці семестру проводиться підсумкова контрольна робота. До контрольних заходів допускаються всі студенти незалежно від результатів поточного контролю. Результати контрольного заходу студента, який не з'явився на нього, також оцінюються «незадовільно» незалежно від причини. Відпрацювання контрольного заходу є обов'язковим.

Вид контролю – залік. Семестровий залік - це форма підсумкової атестації, що полягає в оцінці засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт на практичних заняттях та під час самостійної роботи) з навчальної дисципліни за семестр. Залік виставляється викладачем автоматично за умови, якщо студент виконав усі види навчальної роботи, які визначені робочою програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка обраховується в кінці семестру як сума балів за виконання всіх видів робіт. Враховуються бали набрані на поточному тестуванні, самостійній роботі та бали підсумкового контролю. Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Структура проведення семестрового контролю відображається та доводиться до відома студентів на першому занятті.

Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що випливають з наявних даних. На основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль							Самостійна робота	Сума
Розділ 1			Розділ 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7		
20			40				40	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основні:

1. Данильченко О. С. Річкові басейни Сумської області : геоекологічний аналіз : монографія. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 270 с.
2. Корнус А.О. Географія Сумської області: природа, населення, господарство / А.О. Корнус, І.В. Удовиченко, Г.Г. Леонтєва, В.В. Удовиченко, О.Г. Корнус / - Суми: ФОП Наталуха А.С., 2010. - 184 с.
3. Корнус А. О. Атлас сільського господарства Сумської області : географічний атлас / А. О. Корнус. Електр. Тест. Дані. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка; Сумський відділ Українського географічного товариства, 2019. 1 ел. опт. диск (CD-ROM).
4. Корнус А.О. Промисловість Сумської області (економіко-географічне дослідження) : монографія / А. О. Корнус, О. Г. Корнус – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. – 136 с.
5. Корнус А. О. Сільське господарство Сумської області (економіко-географічне дослідження) : монографія. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 100 с.
6. Чернов Б.О. Географічне краєзнавство : теоретико-методологічна сутність. Український географічний журнал. Вип. 1 (101), 2018. С. 63-68.

Додаткові:

1. Атлас Сумської області. – К.: Укргеодезкартографія, 1995. – 41 с.
2. Геоморфологічна будова Сумської області / А.О. Корнус, В.В. Чайка. – Суми: Сум-ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2006. – 34 с.
3. Жванко Л. М. Краєзнавство: Конспект лекцій. Харк. нац.. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 163 с.
4. Костриця М. Ю. Українське географічне краєзнавство: історія, методологія, перспективи концептуального синтезу / М. Ю. Костриця. – Житомир: Косенко, 2006. – 444 с.
5. Костриця М.Ю. Географічне краєзнавство України: теоретико-методологічні засади, історія, практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. геогр. наук : спец. 11.00.13 — історія географії / М.Ю. Костриця. – К., 2007. – 51 с.
6. Костриця М. Географічне краєзнавство: Поступ у III тисячоліття // Краєзнавство. Географія. Туризм. - 2002. - № 2. - С 5-7.

7. Круль В., Круль Г. Сутність і структурний зміст краєзнавства, об'єктно-предметна основа географо-краєзнавчих досліджень // Історія української географії. URL: <http://ukr-tur/narod.ru>
8. Леонтєва Г.Г. Сумський промисловий вузол. – Суми: Слобожанщина, 1996. – 64 с.
9. Природно-заповідний фонд Сумської області: Атлас-довідник. – К.: ТОВ «Українська Картографічна Група», 2016. – 94 с.
10. Сумська область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина // Гол. ред. кол. І.В. Удовиченко. – К: Вид-во „Мапа”, 2006. – 20 с.
11. Соціально-економічне становище Сумської області за 2018 рік. Статистичний бюлетень. Суми: Гол. управління статистики у Сумській області, 2019. 61с.
12. Туристське краєзнавство: навчальний посібник / М. М. Покоłodна, Л. Д. Божко; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. – 310 с.

Інтернет-ресурси:

1. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Сумській області у 2018 році. <https://menr.gov.ua/news/31778.html>
2. Екологічний паспорт Сумської області станом на 01.01.2019 р. <http://www.menr.gov.ua>Охорона>protection/sumska>
3. Офіційний сайт Головного управління статистики у Сумській області. <http://sumy.ukrstat.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Головного управління Держгеокадастру у Сумській області. <http://sumska.land.gov.ua>